

16. maja

Mislim, da se mi je posrečilo združiti ob Kosovelu našo preteklo usodo in prikazati njegovo veliko zaslugo, da nismo klonili, ampak se kot skupnost uprli, bili zvesti torej sebi in odprti svetu v potrjevanju človečanstva. Ker sem se pravkar vrnil iz Francije, se mi je zdelo prav, da ob ponavljanju, v obrambnem smislu, različnosti v enotnosti, navedem pesnika tudi kot predhodnika, ki pred 80 leti odloča: »Naš ideal je evropski človek. Bodimo eno v duhu in ljubezni, a ohranimo svoje lastne obraze.« In obenem tudi snuje v francoščini revijo, ki naj se bavi z načrtom nove Evrope, zato tudi s slovenskim vprašanjem. Dvomil sem, ali naj omenim, kako sem imel priložnost, da sem poslušal predsednika francoske države, kako jemlje skoraj Kosovelu z jezika besede preroškega napotka. No, a je bilo prav, da sem spregovoril o svoji pričujočnosti, saj je ta bila tudi potrditev primorske književnosti, ki je na razpolago francoskim bralcem: Kosovel, ki je pošel, in bo potrebno pomisliti na novo izdajo, Ciril Kosmač, Bartol, Bevk, Rebula, Bavčar, moj prispevek. Tudi to spada k današnjemu proslavljanju zmage, iz pogorišča, pepela in splošnega uničenja se je vzdignil feniks novega stvariteljstva. Izginil je Kosovelov ponižni Janez, ki zavezuje čevlje na Trgu Pompadour od 8. do 10.; kot starejši predstavnik primorske kulture sem bil povabljen v Elizejsko palačo... Eksihibicionizem? Ne, samo poudarek o zavesti, ki jo pa še potrebujemo in jo bomo še potrebovali tudi v prihodnosti.

17. maja

Telefonski klic s francoskega ministrstva za kulturo. Spet simpatični ženski glas kot ob vabilu na nastop na okrogli mizi. Da je bilo posneto, kar sem govoril, poslali bi mi tekst, da ga pregledam, če želim. Zelo rad, sem rekel, pa tudi bi obenem kaj dodal, ko pa ob tisti naši okrogli mizi nismo brali prispevkov in govorili prosto. Upravičeno lahko dodaste, se je strinjala, kar mi bo omogočilo dopolniti nekatere resnice.

V zvezi s poročanjem o tistih dveh dneh v pariški prestolnici sem po nerodnosti opustil omembo, da je slovenskega ministra za kulturo predstavljala državna sekretarka gospa Jelka Pirkovič, ki je v Comédie Française pod motom *Simul et singulis* ob sklepu, ko je bil čas določen za mnenja kulturnih ministrov, tudi nastopila. Žal pa v tretji galeriji, kamor sem se zatekel pred prepolnim parterjem, zaradi slabega posredovanja ni bilo mogoče razbrati njenih stavkov. Iskal sem jo na vrtu Palais-Royala, da bi si preskrbel tekst njene intervencije, a je nisem našel. Prav tako sem, kot slab reporter, pozabil omeniti gospoda ravnatelja Francoskega inštituta v Sloveniji gospoda Bernarda Micauda, ki je prijateljsko drugoval Borutu Vogelniku, Dušanu Mandiču in meni, ko smo v dvorani Elizejske palače stali v gosti množici, zvesto čakali gospoda predsednika.

18. maja

Gospod predsednik »Zveze združenj borcev in udeležencev NOB Slovenije« Janez Stanovnik je priložil svojo predsedniško vizitko pošiljki s kopijami tekstov, ki se tičejo njegove izjave, v kateri je v zvezi s Tigrom dejal, da so člani uporabljali teroristične metode ali oblike bojevanja. Iz ene izmed priloženih listin ugotavljam, da se gospod Stanovnik Društvu Tigr opravičuje za »neprevidno in nepravilno uporabljene izraze«. Toliko bolj rad sprejemam ta njegov popravek, ker si prav ob misli na njegovo pisanje o stricu Alešu nisem mogel predstavljati, da ima zdaj tigrovce za teroriste. Na srečanju pisateljev v Bretanji me je taka oznaka o Tigrovcih dosti bolj prizadela, kot če bi bil doma, ker na tujem se človek vara, da ni več deležen tradicionalne ujetosti.

Gospoda predsednika Stanovnika cenim in zato sem pred časom pismeno iskal sitk z njim, kar se poprej ni zgodilo z nobenim predstavnikom osvobodilnega boja. V njem vidim človeka, ki se drži nekih moralnih konstant, kot jih je definiral Vercors, ko je nehal biti sopotnik komunistične partije, ki se takih moralnih konstant ni držala. To je potrdil v esejih in novelah v čisto laičnem duhu, medtem ko sta podobno kot Vercors ravnala Aleš Stanovnik in Kocbek na podlagi krščanskih postavk. Zato je komunistična oblast obsodila Kocbekove novele in odklonila človeka, ki je bil glede moralnih konstant fundamentalno drugačen.

Zaradi takega mnenja o gospodu Stanovniku – ponavljam – sem bil toliko bolj prepaden ob novici, kako sodi o tigrovcih, to se pravi, da je kljub svoji različnosti povzemal tezo, ki so jo o tigrovcih zagovarjali (ne partizani) komunisti, in tudi ne samo slovenski, ampak vsi komunisti so odklanjali, in odklanjajo najbrž še, diverzantske ali teroristične posege. Poleg vsega pa je treba vzeti v poštev, da so se otroških vrtcev in šolskih razredov lotevali samo prvi tigrovci, ki so pripadali skupini *Borba* in so skušali uničevati prostore, ko ni bilo nikogar v njih. To skupino mladih, ki je ob obsodbi na smrt žela odobravanje v liberalnih evropskih krogih, je skoraj vso zatrl proces 1930. leta, drugi pa so se potem odrekli temu načinu boja, ker se ni splačalo utrpeti toliko izgub ob tako skromnih dosežkih. Gibanje se je potem razvilo kapilarno, s kvalificiranim vodstvom. O vsem se lahko danes, kdor želi, dokumentira ob delih prof. Lava Čermelja, prva njegova knjiga je izšla v angleščini že 1936. leta, potem v francoščini 1938, zatem so še njegove knjige o prvem in drugem veleprocesu, o škofu Santinu itd. Tako je na razpolago *Bazoviški spomenik* Vekoslava Špangerja, *Tigrova sled*, to je pričevanje enega izmed voditeljev, dr. Dorčeta Sardoča, dr. Avgusta Sfiligoja *Boj Slovencev pod fašizmom za narodne pravice*, spomini Zorka Jelinčiča, dr. Slavka Tuta – sama pričevanja iz prve roke, večinoma avtobiografska.

No, to, da se je gospod predsednik Stanovnik opravičil, mu je v čast in v dokaz, da je v bistvu drugačen od stoodstotnih komunistov, ki po navadi ne poznajo opravičevanj. Vendar je

škoda, da je čutil potrebo, da govori o tigrovcih, po mojem bi bilo bolj ustvarjalno, ko bi ob priznanju gospoda predsednika vlade Janeza Janše tako tigrovcev kot osvobodilnega boja izjavil: Prav, na ti podlagi lahko gradimo naprej. Tako, mislim, bi sodil še kdo drug, ki kot jaz opazuje od zunaj politično dogajanje v Sloveniji.

19. maja

Odgovoriti bi moral ali se vsaj zahvaliti marsikomu, pa se mi vse prepleta, tako da mi bo kdo zameril. KZ Gedenkstätte Mittelbau-Dora me je vabila na odprtje novega centra ob 60-letnici osvoboditve. Tja bi bil rad šel, ker se mladi Nemci na spodoben način skušajo oddolžiti nekdanjim deportirancem z ustanavljanjem spominskih študijskih središč. Moram jim poslati čestitko. Zdaj ko sem si zapisal, se bom gotovo spomnil. Tako moram prihodnji teden najti čas za odgovor Magrisu in francoski študentki, ki bi rada prispevek o Svevu, a bom kratek, ker se mi ne da sodelovati pri njenem »dossier H«. Rekel pa ji bom, da Sveva sicer občudujem, je pa bil kljub vsemu ozek človek, ker je bil – kot piše njegova hčerka – naklonjen socialistom, a se ni včlanil, ker so socialisti podpirali Slovane. Ti *Slovani* smo bili v Trstu v prvi vrsti mi, šlo je predvsem za pravice šolanja v mestu, kar pa je občina vztrajno odklanjala, socialisti pa nam niso kdove kako šli na roko. No, Svevo se je odločil za močnejšega, tako kot ponavadi tržaški bogati Judje.

21. maja

Pogovor s patrom jezuitom Mariom Vitom, ki me želi kot predavatelja v krožku *Veritas*. Zanimal se je za sestanek že pred časom, v nedeljo pa je prišel na slovesnost ob Kosovelovem kipu z dr. Metko Kacin, ki je bila tokrat za posrednico. Sešla sva se v kavarni Minerva, ki je par korakov oddaljena od Tržaške knjigarne (ki bi lahko počasi, zdaj se je ozračje že toliko spremenilo, postala *Slovenska knjigarna*), kjer sva z Milanom Lipovcem imela uredništvo *Zaliva*. Stasit moški v civilu, nekako daje skoraj vtis športnika, se zanima predvsem, kako, na podlagi katerega prepričanja sem vzdržal v težavah svojega kurikuluma, da se zmeraj še tako zaverovano spoprijemam z življenjem. Veliko sva govorila, od samega začetka pri fašističnih pogromih, skozi semeniška, vojaška, taboriška leta do slovenske sedanjosti tukaj in na splošno v svetu. Zahvalil se mi je za darilo, ki naj bi mu pomenil pogovor z mano, in me povabil januarja v svoj krožek, kjer bo govor o strahu.

To njegovo zanimanje me je spomnilo na revijo *Etudes*, ki jo v Parizu izdajajo jezuiti in ki je februarja 1998. leta objavila članek o meni izpod peresa Evgena Bavčarja. Pierre-Emmanuel Dauzat, ki je bil povabljen, ni sprejel, ker da se zavzemam za manjšine, o čemer da se ne mara pogovarjati. Nisem vedel, da je tak centralist, vseeno pa sem mu hvaležen, da je ob srečanju v Vilenici, ko je zvedel za italijanski prevod *Nekropole*, vzel tipkopis s sabo in ga nesel De Rouxu.

Kjer je seveda nekaj let ležal, dokler se nisva z Bavčarjem spoznala in je De Rouxa prepričal, naj dá tekst prebrati.

A tam, v reviji *Etudes*, sta dve strani nekakšne moje vere v telo in v ljubezen. Poudarek je na telesu, o katerem sem si tudi pred dnevi zapisal nekaj vrstic. Pa o tem je nekje že moja poprejšnja beležka in tudi poseben poudarek v *Zibelki sveta*. Zdi se mi prav vnovič navesti ta podatek, da sem namreč skoraj dobesedno besedilo o potrebah po novem vrednotenju telesa našel v pogovoru Umberta Eca z milanskim kardinalom Martinijem v francoskem prevodu. Tam Eco pravi, da moramo spoštovati telo drugega, ker če bi človek spoštoval telo, ne bi bilo ne pokola nedolžnih otrok ne vsega hudega do taborišč XX. stoletja. Navajam na pamet, dosti pa mi je do tega, da ne bi bilo videti, da sem Eca prepisal. V dokaz imam tekst v *Etudes*, knjižico v žepni izdaji *Croire en quoi?* pa sem v Librairie La Hune kupil dosti kasneje. Gre vsekakor za značilen primer vzporednosti ali celo konvergence.

20. maja

Kaj se pravi navada. Tudi to, da živiš visoko na bregu, greš večkrat na dan mimo hišnega pročelja zaradi tega ali onega opravka, vendar ne vidiš morja, ki je nizko spodaj pričujoče z vso svojo širino in svetlobo. No, prej sem se ustavil ob oknu ter tuhtal, da bi se spomnil imena nekega zgodovinarja, pa se mi je nenadzorovani pogled ustavil na vrstah belosrebrnih čipk, ki so se v rahlem ritmu bližale obali, obžarjene od popoldanskega slovesnega sonca. Bil je delček nadrobno vzvalovane morske vode, ki se ponuja zaman, medtem ko sedim pri stroju in mi ni mar za njen lesk; prav tako bo potem, ko bom zamišljen zapustil sobo in šel mimo morske planjave, ne da bi jo videl. In sem imel občutek, da že dolgo zapravljam tisti čar, ki se mu bom moral prej ali slej odreči za vso večnost. Zakaj se mu torej že zdaj odreči in ga samo po naključju objeti s pogledom? A kdove, mogoče se bo tista iskra, ki živi v mojem pogledu in v moji misli, nekoč spojila z drugačnimi še rahlejšimi iskrami. Da, a tudi če bo izjemno, vendar ne bo tako vredno kot tisto tam spodaj ob obali...

21. maja

Dopoldne »skok« v Sežano po *Delo* in po steklenico Donata. Z male citroënke sem moral posneti ves rumenkasti cvetni prah, kar se ga je nabralo v petnajstih dneh samevanja pod drevjem; je pa z njo prijetna vožnja, ker je rahla kot perca in v glavnem še mlada, petnajstletnica, prevozila pa je samo trideset tisoč kilometrov. Pa še to zaslugo ima: nikdar me ni peljala v mesto, da ga ne bi pomagala okuževati. Vse to ji priznam, ko se vozim na repentabrski blok zato, da se bom peljal dlje skozi kraško bujno zelenje.

Popoldne, ko Rada počiva, pa sprehod po naravnem drevoredu, kjer se me od časa do časa obzirno ogne kak kos, ko pa pridem do konca, kjer ni več hrastov in se zato odpre pogled na morje, me objame odišavljena svetloba, ki sije skozi grozde visokoraslih akacij in jesenov. Kratkotrajen, vendar pravi barkovljanski Eden.

Nekako v tem ozračju še obisk iz Gorice: Adrijan in Mirjam s Tadejem in Kristino, ki oba razveseljujeta nono in nonota s svojimi uspehi. Enajstletni zamišljeni Tadej z Mozartovim koncertom, ki se mu uspešno predaja z violino, iskriva Kristina pa je osemletna lani na blokflavto na koncertu zaigrala Purcelovo arijo tako, da jo je gospod profesor objel. Ni kaj, očitna dediščina po Radinem stricu glasbeniku Stanku Premrlu. Obisk, povezan s počastitvijo na Pomorski postaji 60. obletnice obnovitve slovenskih šol pri nas, krepi zavest o naraščanju, ki je sploh tako razvit in zato zbuja upanje v naklonjeno prihodnost. Z našo kulturno in športno ravno se lahko pomerimo s katerokoli razvito skupnostjo: problematični smo v politiki.

22. maja

Včerašnja omemba politike se mi je danes postavila naravnost pred oči, ko sem premaknil block-notes, poklon francoskega ministrstva, in so se tako prikazala pisma gospoda profesorja Franeta Goljevška, predsednika Civilne družbe Slovenije za mejo v Istri. Priznam, da mi je nerodno, ker po navadi, tudi če kdaj z zamudo, odgovarjam na pisma, razen če kdo zagovarja tezo, na katero sem se že odzval. Tako je bilo ob pisanju dr. Urbanca v času izhajanja *Zaliva*, in tako je ob vse drugače uglednih pošiljkah prof. Justina Stanovnika. Odgovorim pač tako, da povem javno. No, z gospodom profesorjem Goljevškom se v vsem strnjam, čeprav sem mu kar od začetka, ko sem pristal na članstvo v Civilni družbi, rekel, da z našimi pisemskimi izdelki ne bomo dosegli nič, kot nisem jaz nič s svojimi 24 leti revije. Morali bi, kot Pannella, začeti gladovno stavko ali, kot je nekoč Russell, leči na ulico in ustaviti promet. Gospod Goljevšek naj mi ne zameri, vendar kaj naj mu odpišem, kaj naj komentiram njegovi poslanici na vse mogoče naslove, tudi na evropske višje inštanice? Kaj bo imel od tega, če mu čestitam, ko pa bo vse bob ob steno, če na njegovo neovrgljivo dokumentacijo o Drnovšek-Račanovem sporazumu, na primer, gospod minister Rupel napiše: »Slovenci smo ga razumeli kot majhno, morda zadnjo žrtev na oltarju dobrososedskih odnosov. O tem sem leta 2001 sam prepričeval opozicijske voditelje Andreja Bajuka in Janeza Janšo.« Dobrososedski odnosi: to sta dve sintagmi iz Kardeljevega slovarja, gospod minister bi ju lahko vsaj tako spremenil, da bi odnose zamenjal z razmerjem, hkrati pa tudi slovenskemu ljudstvu razložil, zakaj tista »majhna žrtev«, to je v čem in zakaj, naj se Slovenija žrtvuje, ali kaj naj s svojim žrtvovanjem popravlja? Sporazum Kardelj-Bakarić o meji na Dragoniji?

Ne vem, koliko je gospod Rupel prepričal Janšo kot opozicionalca, upam pa, da kot predsednik vlade, ki je v svojem slavnostnem govoru slovenski svet prepričal o svojem državniško odločujočem kriteriju, Janez Janša ne bo ukrepal na podlagi teze o »majhnih žrtvah«, ampak v prepričanju, da so samo pravični sklepi lahko poročstvo prijateljskih razmerij s sosedi.

No, gospodu profesorju Goljevšku bom odgovoril v teh dneh, čim bom pripravil prispevek za istrsko revijo *Brazde s Trmuna*, ki je ne smem razočarati.

22. maja popoldne

Na kosilu z gospodom Jeanom-Louisom Mignotom, belgijskim veleposlanikom, ki me je z gospo danes že tretjič obiskal in povabil v restavracijo pod Kontovelom z razgledom na morje. Rada je malo spala ponoči, tako se ni čutila, da bi sprejela vabilo, čeprav gre samo nekaj minut avta. Škoda, ker sta tako on, preklast in hitrih gibov, ter bolj zbrana gospa zelo prisrčna. Zaradi poklica sta bila že v Jeruzalemu, na Kitajskem, v Južni Ameriki, učita se slovenščine in tokrat prihajata na tržaško stran, potem ko sta dopoldne bila na Tolminskem in spoznala Pot Cirila Kosmača. Kot zmeraj sva si izmenjala vtise o pomembnih dogodkih, jaz sem mu danes razložil, kako so fojbe tako rekoč na dnevnem redu na vseh italijanskih medijih, medtem ko javnost zelo malo pozna predhodno dogajanje, tako fašistično dobo kot okupacijska leta. Belgija, država, katero gospod Mignot predstavlja, neposredno ni igrala neke izrazite vloge v povojni politiki, ki se nas tiče, a biti na tekočem je kdaj koristna priprava za trezno stališče v morebitni diskusiji. Seznanil sem ga z izidom knjige *Italiani senza onore* o nesojenih italijanskih vojnih zločincih, krivih zločinov, ki ne zastarajo. Je pa drugače precej poučen o naši preteklosti. Naša pokrajina se jima je nekako prirasla k srcu, tako da sta tokrat vzela s sabo akvarelista (kot večkrat si tudi tokrat nisem zapisal imena), da si bo nabral nekaj vtisov o tem našem terasastem bregu pod kraškimi stenami in hkrati pred morskim sinjim ogledalom. Pomislil sem na Nodiera: *C'est une corbeille de bouquets, frais comme le printemps, qui repose sur un rocher*. To je košara šopkov, svežih kot pomlad, položena na skalo. Moral ga bom opozoriti, ko pride prihodnjihč na sijajne Nodierove strani o čaru tržaškega brega. Prišel pa bo, ker želi o svojih znancih imeti družinske fotografije po vzorcu nekega bruseljskega albuma, kjer je mesto prikazano s posnetki oseb v notranjosti stanovanj...

23. maja

Dva lista o *Ribiškem muzeju Tržaškega Primorja v Križu pri Trstu*. Nekakšno vabilo na obisk, ki pa je hkrati očitiranje nepoučenosti o ribištvu na slovenski obali, kjer je nekoč bilo 400 plovil in so lovili tune na čisto izviren domač način. Gre za dolgoletno zavzetost nekdanjega kapitana Bruna Volpija-Lisjaka, ki skuša oživiti zavest o skupnih slovenskih vrednotah. Medtem ko

predsednik italijanske republike Ciampi spodbuja italijanske državljane, da poskrbijo, naj bo ime Italija visoko cenjeno v Istri, se na Slovenskem nekako odrekamo svoji tukajšnji preteklosti in zgodovinskemu spominu. Gre za ribištvo, dragi gospod kapitan, za del našega tradicionalnega mediteranstva, res, a kje je še vse drugo, kjer vse še drugače porazno nismo ne v zavesti ne na turističnih kartah slovenske države...

Zdaj sem prebral v predvčerajšnjem *Delu*, v članku pod naslovom *Vznemirljivi primorski maj* izpod peresa Lojzeta Kanteta tudi to, natisnjeno tudi posebej v kurzivu: »Slovenski zunanji minister je zavestno povzel trditve tržaškega neofašističnega poslanca Roberta Menie o jugoslovanski okupaciji Trsta in funkcionarja Levih demokratov Stelia Spadara, po katerem so se Tržačani sami osvobodili, partizani pa pozneje zavzeli mesto, posredno pa je podprl tudi tezo vsedržavnega tajnika stranke Levih demokratov Piera Fassina o našem ekspanzionizmu v Italijo.«

To je vodenje zunanje politike v *duhu protikomunizma* v škodo slovenskim državnim interesom, poleg tega sta obe trditvi lažni, tako prva neofašistična, kot druga levo demokratska. Prva skuša poudariti svojo nacionalno pomembnost, kot je videti iz izjave tržaškega podžupana Parisa Lippija, ki sem jo zadnjič navedel: »levičarja« Spadaro in Fassino pa sta izraz politike stranke nekdanjih komunistov, ki se želi distancirati od partijcev, ki so skupaj z jugoslovanskimi sodelovali pri dogajanju na Primorskem vse do leta 1948, ko je Stalin zavrgel jugoslovanski komunizem. Kakšen smisel ima, da gospod dr. Rupel kot minister slovenske države sprejema načrtno protislovenske teze, ve samo on, ki bi med drugim moral tudi razložiti, kako se njegova trditev o okupaciji Trsta in o jugoslovanskem ekspanzionizmu strinja z izjavo gospoda predsednika Janeza Janše, da so partizani osvobodili večji del Primorske. A vse kaže, da je glede primorske usode, tako nekdanje kot tudi glede tistega dela, ki po drugi svetovni vojski pripada italijanski republiki, ne čuti dosti drugače kot takrat, ko je pripadal tako imenovani kulturni avantgardi. Takrat smo se nekateri – Kocbek, Rebula, Janez Gradišnik, Janko Messner, prof. Erik Prunč in tudi podpisani zavzemali za izrazitejšo slovensko samobitnost in za vključevanje v Italiji in v Avstriji živečih slovenskih narodnih skupnosti kot sestavni del slovenske prihodnosti. Bilo je na srečanju v Statenbergu, ko je bila tema o humanizmu, in smo nastopili (Kocbeka ni bilo zraven), v imenu le-tega pa seveda doživeli hrupen odklon. Dr. Dimitrij Rupel je tedaj 29.9.1971 v *Naših razgledih* med drugim napisal tudi to: »Priče smo neverjetnim poskusom oživiti starih – gotovo napačnih dilem. Te oživitve, ki prihajajo na dan vse bolj nasilne (kar je razumljivo, saj so njihovi agenti vsak dan frustrirani, ker so pač njihove rešitve pač kabinetske, nerealne, idealistične – podobne starim nacionalističnim pa 'kulturträgerskim' tradicijam in v bistvu elitistične, po metodi pa dogmatske), so zapeljale na stranski tir tudi srečanje v Statenbergu.«

To visokostno razmerje do agentov (!) posebnih dilem tudi pri nas in onkraj Karavank ima dr. Rupel tudi danes, ko 30. aprila 2005. leta piše o »dogmatičnih disputah o preteklosti, preko katerih bi radi nadaljevali stare in politične kulturne boje.« To se pravi, da nam očita vračanje v preteklost ob vsem znanem dogajanju v italijanskem parlamentu, ob Fassinovi izjavi, na katero pristaja, namesto da bi jo javno zavrnil. Prav tako pravi, ko tolmači svojo zunanjo politiko, da »zgodbe o fašistih spadajo v zgodovinske in literarne knjige, lahko tudi v filme in v televizijska soočanja«. Jaz pa bi se predrznil reči, da ko v neki državi s pomočjo njegovega parlamenta skušajo ustvarjati sovražno razpoloženje do nekega dela prebivalstva, ta problem spada k dolžnostim Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi, ki ji predseduje prav tisti minister, ki se strinja s tezami, ob katerih je ogorčeno slovensko prebivalstvo vseh nazorov in političnih mišljenj.

24. maja

Po kosilu sem obul visoke čevlje in si privoščil pot navzgor. Kolovoz z dvema stezama in visoko travo po sredi, tu pa tam tudi žafranasto rahla preproga, da je v oblačnem ozračju tudi nekaj barve. Tokrat sem se vzpenjal s Kosmačem. Z veleposlanikom sva se namreč v nedeljo menila o njem, ker je dopoldne spoznal njegovo hčerko, tako sem povedal, kako je večkrat privozil mimo s svojim belim BMW-jem, ko sem delal na Krasu, da sva posedla ob štedilniku s prijazno gospodinjo in marsikatero razdrla. Ciril je bil doma z gorskega sveta, zato ponosen, celo gosposki v najžlahtnejšem pomenu tega izraza. Ko je gospa omenila, da je napisal tudi *Balado o trobenti in oblaku*, sem jo seznanil s ponatisom francoskega prevoda v žepni izdaji »Le serpent à plumes«, ki spada v založbo Rocher.

Ob vračanju je bilo razpoloženje mračno tako zunaj kot v mojih mislih, ker sem se pripravljaj na zadnje strani dnevnika in se mi je upiralo, da bom spet ponovil to, kar sem že večkrat, zadnjič v intervjuju v *Mladini*, a ni bilo nikakršnega odziva ne pri odgovorih ne pri navadnih bralcih in bralkah. Pa moram vseeno spet s problemom na dan, zato, ker ga ni smeti obiti, pa zato, ker ga ni postavila kaka avtoriteta, ampak v pismu uredništvu gospa, ki se preprosto podpisuje z imenom in priimkom Anastasia Purič, hkrati pa ponuja ob resni ugotovitvi prav tako resno vprašanje.

Najpoprej gospa razloži, da je več mesecev sledila na radijskih in televizijskih sporedih italijanske nacionalke poročila o kraških brezni in o istrskem eksodusu, o brezsrdni krutosti tukajšnjih ljudi, o stotisočih padlih v brezni in o načrtovanem etničnem čiščenju – da pa je dolgo zaman čakala na »uradni« poseg slovenskih zgodovinarjev in politikov.

Zadnji čas pa, nadaljuje, je opazila, ko se je peljala blizu bazoviške jame, parkirane avtobuse z veliko šolarjev in dijakov, ki poslušajo razlage vodičev; prej je bil kraj označen kot največje grobišče v Italiji, a ni bilo tako kot zdaj, ko je postal »prava romarska točka iz cele Italije. Kaj bo

šele takrat, ko bodo tu zgradili muzej o breznihi!« Nato se gospa sprašuje, kam bo vse to peljalo, zakaj o tem si delimo razlage in občutke kot ponavadi med našo skupnostjo, »te pa ne dospejo tudi na italijansko radiotelevizijo in ne razkrijejo tudi drugo stran medalje ljudem, ki so mogoče do tega trenutka prišli v stik le s filmom 'Srce v breznu'. Mene vse to boli. Ali še koga drugega?« (*Primorski dnevnik*, 18. maja 2005)

Pri tem bi bilo potrebno omeniti, da je v Bazovici tudi spomenik štirim junakom! Vsekakor ima gospa prav, kolikor je v naših močeh, bi morali poskusiti z nastopom na italijanskih medijih; a vprašanje je širše, tisti, ki so odgovorni za početje pri nas po koncu vojske, bi morali povedati, koliko ljudi je bilo odvedenih in koliko od teh je končalo v kraških jamah. Tako bi bil konec navedb o stotisočih in celo milijonu, kot je bilo slišati v italijanskem parlamentu, ko se je o tem pripravljala spominski zakon. K temu priznanju in obžalovanju pa bi morale biti dodane, prav tako v številkah, naše dvajsetletne izgube v fašistični dobi na Primorskem in podatki o deportirancih in talcih ter požganih vaseh v okupirani Sloveniji od leta 1941 do 8. septembra 1943. Šele potem naj bi prišlo do obiska italijanskega zunanjega ministra Finija in do sklepnega srečanja gospodov predsednikov Slovenije in Italije.

Omenjena akta v enem bi bila morala – in tukaj se ponavljam – že zdavnaj posredovati italijanski in evropski javnosti slovenska odgovorna oblast, ker pa najbrž ta ne bo znala tako nastopiti, bi bilo prav, da vsaj piše gospodoma veleposlanikoma ZDA in Anglije in jima razloži, da naši ljudje ne morejo doseči pravega prijateljskega razmerja s sosedno italijansko državo, kot bi to iskreno želeli, če se na podlagi vsega sicer obžalovanja in obsojanja vrednih dogodkov spomladi 1945. leta na Tržaškem in Goriškem prikazuje vsa jugoslovanska vojska, ki so jo sestavljali tudi Slovenci, kot zločinska, medtem ko italijanska javnost ni poučena o zločinih fašistov dvajset let na Primorskem in tri leta v delu Slovenije. Noben italijanski vojni zločinec namreč ni bil obsojen, ker sta se tudi tako ameriška kot angleška vlada strinjali, da bi bilo sojenje politično kočljivo; tako sta obe pomagali italijanski oblasti, da je vse akte o zločinih pustila v predalu. Zato ste prijazno naprošeni, da zdaj, ko ni več komunistične nevarnosti, kaj ukrenete v popravo zgodovinske krivice ter rešitev dobrega sožitja obeh sosedov.